

Grzegorz Zackiewicz¹

Estońskie partie polityczne w walce o władzę w drugiej dekadzie XXI w.

STRESZCZENIE W artykule została omówiona ewolucja systemu partyjnego Estonii w kontekście walki o władzę w kraju w drugiej dekadzie XXI w. (cezurę początkową stanowi tu wejście Estonii do strefy euro). Do 2016 r. scena polityczna w tym kraju była zdominowana przez Estońską Partię Reform. Ta liberalna, prorynkowa i prozachodnia partia tworzyła wówczas kolejne koalicje rządowe. Główną siłą opozycyjną była natomiast Estońska Partia Centrum, populistyczna, szczególnie popularna wśród licznej w kraju mniejszości rosyjskiej. Jesienią 2016 r. na scenie politycznej Republiki Estońskiej zaszły istotne zmiany. Liberalowie stracili poparcie koalicjantów, którzy porozumeli się z opozycyjną dotąd Estońską Partią Centrum. Jakkolwiek Estońska Partia Reform pozostała najsilniejszą partią w kraju, znalazła się w opozycji. Inną charakterystyczną tendencją wyznaczał w drugiej połowie dekady wzrost popularności eurosceptycznej Estońskiej Partii Konserwatywno-Ludowej. Wybory w 2019 r. wygrała opozycyjna liberalna Estońska Partia Reform, ale nie udało jej się zbudować większościowej koalicji. U władzy pozostała wówczas Estońska Partia Centrum, która zawarła zaskakujące i przez wielu krytykowane porozumienie z Estońską Partią Konserwatywno-Ludową. Ta koalicja okazała się jednak nietrwała. Powrót liberalów do władzy w styczniu 2021 r. potwierdził ich niezmiennie silną od lat pozycję polityczną. Co jednak istotne, nastąpiło to w czasie kryzysu wywołanego pandemią koronawirusa.

SŁOWA KLUCZOWE estońskie partie polityczne, druga dekada XXI w., walka o władzę, Estońska Partia Reform, Estońska Partia Centrum, Estońska Partia Konserwatywno-Ludowa

---

¹ Dr hab., Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych, e-mail: g.zackiewicz@uwb.edu.pl, ORCID: 0000-0001-9726-7163.

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie ewolucji systemu partyjnego Estonii w kontekście walki o władzę w tym kraju w drugiej dekadzie XXI w. Okres ten, choć relatywnie krótki, obfitował w ważne wydarzenia na scenie politycznej nadbałtyckiej republiki. Jak się wydaje, są to kwestie mało w Polsce znane, tym bardziej więc zasługujące na omówienie.

Początek drugiej dekady XXI w. wyznaczył istotną cezurę w najnowszej historii Estonii. 1 stycznia 2011 r. to niewielkie państwo położone nad Morzem Bałtyckim dołączyło do strefy euro. Przyjęcie unijnej waluty oznaczało nie tylko symboliczne zwieńczenie procesu trudnych reform gospodarczych realizowanych od lat przez władze w Tallinie. W powszechnej opinii był to także kolejny – po akcesji do Unii Europejskiej i przystąpieniu do NATO – krok świadczący o determinacji przeważającej części estońskich elit politycznych, by trwale związać kraj ze strukturami zachodnimi (Siarkiewicz, 2011a). Kontekst wyznaczało tu przede wszystkim położenie geopolityczne Republiki Estońskiej. Zarówno własne doświadczenia historyczne, jak też znajomość losów innych narodów Europy Środkowo-Wschodniej sprawiały, że w świadomości dużej części Estończyków wciąż obecne były obawy przed rosyjskim imperializmem.

Równolegle z konsekwentnie realizowanym prozachodnim kursem Estonii dokonywał się proces krzepnięcia systemu partyjnego w tym kraju. O ile zwłaszcza w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości można było mówić o silnej personalizacji tworzonych ugrupowań polegającej na koncentrowaniu się wokół liderów, a nie idei czy programów, widoczna była nietrwałość wielu inicjatyw, a w konsekwencji rozdrobnienie sceny politycznej², to co najmniej od końca XX w. zarysowywała się w tym względzie istotna zmiana (Jagusiak, 2013, s. 106; Kubiniec, 2011, s. 104, 108; Sikk, 2006). Wpływ na stabilizację systemu partyjnego Estonii miało wiele czynników, których nie sposób w tym miejscu szczegółowo omawiać. Warto wszakże zaznaczyć, że niebagatelną rolę w tym względzie odegrały zwłaszcza zapisy Ustawy o partiach politycznych z 11 maja 1994 r., a także obowiązujący system wyborczy. Jakkolwiek Konstytucja Republiki Estońskiej stanowi, że parlamentarzyści „są wybierani w wolnych wyborach na zasadzie proporcjonalności” (*Konstytucja*, 2011, s. 235), to szczegółowe reguły

---

² W parlamencie, który został wybrany w 1992 r., było reprezentowanych aż 9 ugrupowań, a w 1995 i 1999 r. – 7.

prawa wyborczego, niezależnie od wprowadzanych w międzyczasie korekt, bez wątplenia okazały się korzystniejsze dla partii większych, zdolnych do przekroczenia pięcioprocentowego progu wyborczego, ograniczyły zaś do minimum szanse ugrupowań o niewielkim poparciu społecznym, a tym bardziej kandydatów niezależnych, niedysponujących zapleczem partyjnym (Kubiniec, 2011, s. 101–102). Wspomniana już Ustawa o partiach politycznych z jednej strony narzuciła dość rygorystyczne zasady dotyczące członkostwa w partiach politycznych, z drugiej zaś, co ważniejsze, powiązała mechanizm przydzielania subwencji budżetowych na działalność partyjną z wynikiem uzyskanym przez konkretne ugrupowanie w wyborach do parlamentu (Ciechanowska & Szwed, 2017).

Na kształt sceny politycznej Republiki Estońskiej, jaki wyłaniał się na przełomie XX i XXI w., fundamentalny wpływ miały też głębokie podziały socjopolityczne. Za szczególnie istotny należy uznać w tym względzie fakt, że kilkanaście lat po rozpadzie ZSRR nadal około ¼ mieszkańców Estonii stanowili Rosjanie (czy może bardziej precyzyjnie – ludność rosyjskojęzyczna). W omawianym okresie większa część spośród tych ostatnich pozbawiona była wszakże obywatelstwa estońskiego, a tym samym prawa głosu w wyborach do parlamentu (Włodarska-Frykowska, 2017, s. 50–53)³. Widoczne w Estonii napięcia etniczne, podsycane przy okazji toczonych w bardzo emocjonalnej atmosferze sporów o pamięć historyczną, ale też dotyczących polityki, jaką wobec państw bałtyckich prowadziła po 1991 r. Federacja Rosyjska, bez wątplenia przekładały się na preferencje wyborców (Konończuk, 2007). U progu drugiego dziesięciolecia XXI w. charakterystyczną cechą estońskiego systemu partyjnego był brak silnej partii postkomunistycznej, a także dominacja ugrupowań sytuujących się w centrum i na prawo od centrum (Kubiniec, 2011, s. 103–104).

W okresie dominacji liberałów

Po wyborach z 2007 r. najsilniejszym ugrupowaniem w Riigikogu stała się Estońska Partia Reform (Eesti Reformierakond, RE). Istniejąca od 1994 r. liberalna formacja wywierała istotny wpływ na życie polityczne kraju już od końca XX w., konsekwentnie forsując przy tym prozachodni kurs w polityce zagranicznej (Auers, 2019, s. 242–243). Sukces RE, znaczący na tle Europy, dowodził,

---

³ Wynikało to z faktu, że znacząca część rosyjskojęzycznych mieszkańców dawnej sowieckiej republiki estońskiej po odrodzeniu niepodległej Estonii nie uzyskała automatycznie obywatelstwa nowopowstałego państwa, a następnie nie chciała podjąć lub nie przeszła procedury naturalizacji.

że w odrodzonej Estonii hasła modernizacji i wspierania przedsiębiorczości, czy szerzej kontynuacji reform gospodarczych w duchu wolnorynkowym wraz z upływem czasu nie tylko nie straciły na popularności, lecz zyskiwały poparcie społeczne (Close & Delwit, 2019, s. 295–296). Wiosną 2007 r. lider liberałów Andrus Ansip po raz drugi w swojej karierze stanął na czele rządu. Większość rządową stworzyły wówczas wraz z RE dwie inne partie o nastawieniu prozachodnim: konserwatywna Ojczyzna i Res Publica (Isamaa ja Res Publica Liit, IRL) oraz centrolewicowa Partia Socjaldemokratyczna (Sotsiaaldemokraatlik Erakond, SDE). Jakkolwiek dwa lata później socjaldemokraci opuścili koalicję rządową, a także pomimo głębokiej recesji gospodarczej w Estonii rząd kierowany przez Ansipa – wówczas już mniejszościowy – wciąż cieszył się dużym poparciem społecznym. Zarysowująca się w 2010 r. poprawa sytuacji ekonomicznej i osiągnięcie strategicznego celu, jakim było wejście Estonii do strefy euro, niewątpliwie wzmocniło wspomnianą tendencję (Sikk, 2011, s. 960–961).

U progu drugiej dekady XXI w. główną siłą opozycyjną w nadbałtyckiej republice pozostawała Estońska Partia Centrum (Eesti Keskerakond, EK). Wyraźtające z Estońskiego Frontu Ludowego ugrupowanie, na którego czele stał charzmatyczny Edgar Savisaar, od lat było trwałym elementem sceny politycznej w kraju. Partia, określna zazwyczaj jako socjalliberalna, zwłaszcza po 2007 r. coraz wyraźniej dystansowała się od prozachodniej polityki realizowanej przez władze w Tallinie, konsolidując wokół siebie elektorat rosyjskojęzyczny. Liczne kontrowersje i niejasności dotyczące działań centrystów sprawiały, że ich lider pełniący urząd mera stolicy zaczął wręcz uchodzić w oczach wielu Estończyków za „agenta wpływu rosyjskiego”. Warto dodać, że u schyłku 2010 r. wywodzący się z SDE prezydent Toomas Hendrik Ilves wykluczył możliwość wejścia Savisaara do rządu (Popławski, 2015a; Sikk, 2011, s. 962).

W opisanych okolicznościach wybory parlamentarne z marca 2011 r. w nieunikniony sposób zamieniły się w referendum, w którym głosujący mieli ocenić, czy polityka centroprawicowego rządu Ansipa, której ukoronowaniem było wejście Estonii do strefy euro, zasługuje na miano sukcesu, czy też należy ją uznać za błędną, gdyż utrudniająca normalizację stosunków z Rosją i realizowaną kosztem zbyt dużych wyrzeczeń społecznych. Wyniki głosowania nie pozostawiały większych wątpliwości. Pomimo wciąż utrzymującego się wysokiego bezrobocia i niezależnie od trudnych doświadczeń ostatnich lat, kiedy władze zdecydowały się podnieść szereg podatków i mocno zredukować wydatki państwa, obóz rządzący wyszedł z wyborów zwycięsko. Jak ujął to jeden z komentatorów, przeważająca część głosujących gotowa była uznać osiągnięcie celu, jakim było

wejście kraju do strefy euro, za „zwieńczenie procesów integracyjnych i kolejny krok oddzielający Estonię od radzieckiej przeszłości”, a więc wydarzenie dużo ważniejsze od przejściowych, jak sądzono, problemów gospodarczych. Zarazem trzeba zauważyć, że w głównych skupiskach ludności rosyjskojęzycznej – w tym w stolicy – triumfowała EK, a Savisaar osiągnął indywidualnie najlepszy wynik w kraju. Już jednak w porównaniu z rezultatami z 2007 r. centryści, którzy utracili trzy mandaty, nie mogli mówić o względnym nawet sukcesie. Jak się wydaje, część wyborców niezadowolonych z polityki gospodarczej władz, zarazem niechętnych Rosji, przerzuciła swoje głosy na centrolewicową, ale postrzeganą jako prozachodnią, SDE. Partia Savisaara, choć bezsprzecznie najsilniejsza po stronie opozycji, ugruntowała zaś wizerunek ugrupowania, które popierają głównie estońscy Rosjanie, i znalazła się po wyborach z 2011 r. w politycznej izolacji (Siarkiewicz, 2011b).

Decyzje podjęte przy urnach wyborczych przez obywateli Estonii umożliwiły powstanie kolejnego rządu kierowanego przez Ansipa. Zaplecze polityczne jego gabinetu tworzyły, tak jak w latach 2009–2011, RE i IRL, które jednak tym razem zdolne były zbudować większościową koalicję. Zapowiedzi liderów centroprawicy wskazywały, że rząd stopniowo będzie się wycofywał z niektórych decyzji podjętych w czasie recesji, między innymi tych dotyczących podniesienia części podatków czy wstrzymania części wpłat do drugiego filaru ubezpieczeń społecznych. Rządzący przekonywali, że wejście do strefy euro przełoży się na wzrost inwestycji zagranicznych w Estonii, zmniejszy koszty ponoszone przez przedsiębiorców, a w konsekwencji przyczyni się do spadku bezrobocia. Obiecywano też, że na koniec kadencji wszyscy mieszkańcy kraju uzyskają dostęp do szerokopasmowego internetu. Realizacji tych optymistycznych zapowiedzi sprzyjać miał wzrost gospodarczy już w 2011 r. szacowany na 4% PKB (Lindstrom, 2015, s. 62; Siarkiewicz, 2011b).

W opisywanym okresie estońska gospodarka rzeczywiście znajdowała się na ścieżce wzrostowej. Dane dotyczące PKB okazały się dla 2011 r. nawet lepsze, niż przewidywano. W istocie jednak Estonia nadal odrabiała straty poniesione zwłaszcza w 2009 r., a w latach 2012–2013 tempo wzrostu gospodarczego wyraźnie spadło (Dandashly & Verdun, 2020, s. 383).

Wskaźniki ekonomiczne nie były oczywiście jedynymi, które wpływały na sytuację polityczną w kraju. Kurczeniu się poparcia dla obu centroprawicowych formacji sprzyjało naturalne w demokracji „zużywanie się” władzy, co było tym bardziej zrozumiałe, że Ansip sprawował urząd premiera od kwietnia 2005 r. Jednak sondażowe spadki zwłaszcza w przypadku RE były przede

wszystkim konsekwencją ujawnianych skandali korupcyjnych z udziałem osób z kręgu władzy. Rezultaty wyborów samorządowych w 2013 r. wyraźnie wskazywały, że zdecydowanie najpopularniejszą partią w Estonii stała się opozycyjna EK, a liberałowie nie mogą być już nawet pewni drugiego miejsca. Te wszystkie czynniki sprawiły, że na początku 2014 r. w obozie rządzącym podjęta została decyzja o rekonstrukcji rządu. Ansipa zastąpić miał popularny Siim Kallas, premier z lat 2002–2003, od 2010 r. pełniący urząd komisarza ds. transportu w Komisji Europejskiej. Trzeba przy tym dodać, że planowana zmiana premiera była też w jakiejś mierze podyktowana chęcią złagodzenia napięć w relacjach estońsko-rosyjskich. Ansip, na którego wizerunek jako polityka antyrosyjskiego w dużej mierze wpływała sprawa usunięcia z centrum Tallina pomnika żołnierza z brązu w 2007 r., wydawał się bowiem pozbawiony szans na podjęcie dialogu z Moskwą, tak oczekiwanego nie tylko przez wielu mieszkańców kraju, ale też w stolicach państw zachodnich (Hyndle-Hussein, 2014).

Próba powrotu Kallasa do krajowej polityki ostatecznie zakończyła się niepowodzeniem. W trakcie negocjacji mających doprowadzić do rekonstrukcji rządu ujawnione zostały dokumenty, z których wynikało, że jeszcze w latach 90. czołowy estoński polityk, a wówczas szef Banku Centralnego udzielił potężnej gwarancji finansowej dla jednej z rosyjskich spółek. Choć Kallas początkowo odrzucał stawiane zarzuty, ostatecznie przyznał, że przed laty popełnił błąd. W konsekwencji musiał zrezygnować z misji tworzenia rządu. Ku zaskoczeniu większości obserwatorów liberałowie zaproponowali w tych okolicznościach kandydaturę Taaviego Rõivasa, polityka co prawda z doświadczeniem ministerialnym, jednak relatywnie młodego i pozbawionego silnej pozycji w obozie władzy. Pod koniec marca 2014 r. najmłodszy wówczas premier w Europie stanął na czele koalicyjnego rządu, w którym konserwatystów zastąpiła Partia Socjaldemokratyczna. Bardzo znamieny, odczytywany jako symboliczny był przy tym fakt, że nowym ministrem edukacji i badań naukowych został z ramienia SDE Jevgeni Ossinovski, z pochodzenia Rosjanin (Sikk, 2015a, s. 96–98). Dwa miesiące później w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Estonii najlepszy wynik uzyskała RE (24,3%), nieznacznie wyprzedzając EK (22,4%). Poparcie dla IRL (13,9%) i socjaldemokratów (13,6%) okazało się porównywalne, a przy tym znacząco mniejsze niż w przypadku dwóch największych partii (Sikk, 2015a, s. 95).

Wybory do europarlamentu, mające swoją specyfikę, nie w pełni rzecz jasna odzwierciedlały istniejący na estońskiej scenie politycznej układ sił. Można było je jednak potraktować jako zapowiedź, że opozycyjna partia kierowana przez Savisaara ma niewielkie szanse, by po odnowieniu składu Riigikogu przełamać

dominację liberałów. Zatrzymanie widocznego wcześniej wzrostowego trendu poparcia dla Eesti Keskerakond w jakiejś mierze było przy tym konsekwencją podejmowanych przede wszystkim przez socjaldemokratów prób pozyskania rosyjskojęzycznych wyborców. W takich kategoriach duża część obserwatorów odczytała przeprowadzoną na początku 2015 r. z inicjatywy SDE nowelizację ustawy o obywatelstwie. Nowe przepisy zakładały między innymi, że po 1 stycznia 2016 r. osoby powyżej 65. roku życia, legitymujące się dotąd tzw. paszportem nieobywatela, będą mogły ubiegać się o estońskie obywatelstwo według uproszczonej procedury. Równocześnie postanowiono, że dzieci do 15. roku życia, urodzone w Estonii, których rodzice są stałymi mieszkańcami kraju bez obywatelstwa, uzyskają obywatelstwo Republiki Estońskiej automatycznie (Hyndle-Hussein, 2015a; Nelson, 2015).

Okoliczności, w jakich rozgrywała się kampania przed wyborami do estońskiego parlamentu w 2015 r., niewątpliwie sprzyjały siłom prozachodnim w tym kraju, a zwłaszcza liberałom. Wydarzenia na Ukrainie, w tym niedawna aneksja Krymu przez Rosję pozwoliły przekierować uwagę dużej części estońskich wyborców ze spraw społeczno-gospodarczych na kwestie związane z bezpieczeństwem państwa. Było to o tyle wygodne, że Eesti Reformierakond od lat forsowała pogląd wskazujący, iż obecność Estonii w Unii Europejskiej i NATO należy traktować w kategoriach racji stanu, godząc się tym samym na duże koszty związane z członkostwem w obu tych ponadnarodowych strukturach. Z kolei partia Saviisaara, dystansująca się od dominującej w nadbałtyckiej republice krytyki działań Rosji wobec Ukrainy, starała się konstruować swoją ofertę wyborczą wokół haseł korekty polityki gospodarczej i społecznej, najwyraźniej zakładając, że gros mieszkańców kraju oczekuje w tych sferach zasadniczych zmian po okresie wyrzeczeń związanych z dążeniem do członkostwa w strefie euro i będących następstwem kryzysu gospodarczego (Hyndle-Hussein, 2015c). Mer Tallina i jego zwolennicy przekonywali też, że z estońskiej perspektywy unijne sankcje wobec Rosji oznaczają utratę istotnego rynku eksportowego dla produkcji rolnej, a tym samym będą mieć niekorzystny wpływ na sytuację ekonomiczną kraju. Wskazywano więc na potrzebę współpracy z administracją Władimira Putina. Tego typu retoryka miała wszakże ograniczoną siłę oddziaływania. Pomimo wciąż istniejących napięć na tle etnicznym ogół przedstawicieli mniejszości rosyjskojęzycznej w Estonii, w tym także tych posiadających czynne prawo wyborcze, musiał bowiem mieć świadomość dużej różnicy, jeśli chodzi o przeciętny standard życia w Rosji i w państwie będącym od ponad dekady częścią Unii Europejskiej (Hyndle-Hussein, 2015b). Jak ujął to w powyborczym

komentarzu jeden z polskich publicystów, „to obawa przed wyhamowaniem modernizacji kraju zniweczyła nadzieję Edgara Savisaara na objęcie rządów” (Popławski, 2015b). Niezależnie też od poczucia społecznej marginalizacji także wielu estońskich Rosjan postrzegало wydarzenia na Ukrainie z obawami, lękając się ewentualnej, trudnej do przewidzenia w skutkach, destabilizacji w całym regionie.

W trakcie omawianej kampanii wyborczej dużo wyraźniej niż kiedykolwiek wcześniej zaznaczyły swoją obecność środowiska „wolnościowe” akcentujące nie tylko wątki gospodarcze, ale także potrzebę odpolitycznienia życia społecznego Estonii. Działo się tak niezależnie od tego, że animatorzy takich działań, jak np. Andres Herkel, od dawna byli obecni na krajowej scenie politycznej. Innym znaczącym faktem było ożywienie w kręgach tradycjonalistycznej prawicy, niechętniej imigrantom, eurosceptycznej, kwestionującej przy tym zapisy umowy z Rosją z 2012 r., na mocy której Estonia uznała utratę około 5% terytorium, jakie posiadała w okresie pierwszej niepodległości (Kund, 2015; Lanko, 2015, s. 54–56).

Wyborcze rozstrzygnięcia z 2015 r. można było zinterpretować przede wszystkim jako umiarkowany sukces estońskich liberałów. Główna partia rządzącej koalicji po raz trzeci z rzędu wprowadziła do Riigikogu największą liczbę deputowanych, choć tym razem zdobyła mniej mandatów niż w 2007 i 2011 r. Usatysfakcjonowani osiągniętym rezultatem nie mogli być natomiast socjaldemokraci, którym najwyraźniej nie udało się pozyskać znaczącej grupy rosyjskojęzycznych wyborców, a równocześnie utracili oni część swego dotychczasowego elektoratu. Spektakularna była klęska konserwatystów. Duża część ich wyborców z 2011 r. poparła tym razem antyestablishmentową Estońską Partię Wolności (Eesti Vabaerakond, EVA) bądź postrzeganą jako skrajnie prawicową Estońską Partię Konserwatywno-Ludową (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, EKRE). Było to tym bardziej istotne, że obu tym ugrupowaniom udało się przekroczyć próg wyborczy i wprowadzić swoich przedstawicieli do parlamentu. W 2015 r. wynik sprzed czterech lat nieznacznie poprawiła Eesti Keskerakond. W przypadku najsilniejszej partii opozycyjnej trudno było jednak mówić o sukcesie, skoro perspektywa pozostawania w politycznej izolacji wydawała się wysoce prawdopodobna (Hyndle-Hussein, 2015c; Sikk, 2015b). Znamienne też, że akurat w przygranicznym regionie Ida-Virumaa, zdominowanym przez ludność rosyjskojęzyczną, będącym bastionem centrystów, została odnotowana najniższa w kraju frekwencja (*Hääletamisest*, 2015).

Układ sił w parlamencie, jaki ukształtował się po wyborach z 2015 r., sprawił, że do utworzenia większościowej koalicji liberałowie potrzebowali teraz nie jednego jak dotąd, lecz dwóch partnerów. Spoiwem łączącym RE, SDE i IRL była wspólna wizja polityki zagranicznej i obronnej państwa. Choć więc w sprawach społecznych i gospodarczych koalicjanci różnili się w sposób znaczący, wiosną 2015 r. mogło się wydawać, że drugi rząd kierowany przez Rõivasa ma szansę przetrwać całą kadencję (Popławski, 2015b).

Czas zmian na scenie politycznej

W połowie drugiej dekady XXI w. trudno było zakładać, że dominacja liberałów na estońskiej scenie politycznej zostanie wkrótce przerwana. Wynikało to nade wszystko z dość powszechnego przekonania, że perspektywa zbudowania w Riigikogu jakiegokolwiek większościowej koalicji bez udziału RE jest nierealistyczna. W rzeczywistości pogląd o stabilizacji na scenie politycznej Estonii okazał się złudny, a wyraźną zapowiedź nadchodzących zmian stanowił bezprecedensowy kryzys konstytucyjny, do jakiego doszło we wrześniu 2016 r. w związku z nieudaną próbą rozstrzygnięcia wyborów prezydenckich.

Sam wybór głowy państwa – przede wszystkim z uwagi na ograniczone kompetencje prezydenta – nie budził zazwyczaj w Estonii szczególnych emocji. Tym bardziej że pozostawał on w gestii parlamentu, a w przypadku braku wiążącej decyzji Riigikogu w trzech kolejnych głosowaniach, miał być dokonany przez kolegium elektorskie (*Konstytucja*, 2011, s. 237–238). Niewątpliwie jednak polityczna rozgrywka wokół wyboru następcy Toomasa Hendrika Ilvesa, kończącego drugą kadencję prezydencką, stanowiła weryfikację aktualnego układu sił w parlamencie. O ile sam fakt, że w I turze wyborów partie rządzącej koalicji nie zdecydowały się wystawić wspólnego kandydata (liberałowie i socjaldemokraci opowiedzieli się za kandydaturą Eiekiego Nestora, a konserwatyści wspólnie z EVA poparli Allara Jõksa) można było dość łatwo przewidzieć, to już sytuacja, w której porozumienia w kluczowej sprawie nie osiągnięto także na kolejnych etapach procedury wyborczej, miała daleko idące konsekwencje polityczne. W oczywisty sposób pod znakiem zapytania stawała ona przyszłość koalicji i rządu Rõivasa. Dodatkowym aspektem sprawy był fakt, że sama procedura wyboru prezydenta opisana w estońskiej konstytucji okazała się nieefektywna. Ku powszechnemu zaskoczeniu w ostatniej przewidzianej prawem turze głosowania aż 60 elektorów spośród 335 uprawnionych oddało głosy nieważne, co przesądziło o tym, że żaden z dwóch pozostałych w grze o prezydenturę kandydatów (liberałowie

próbowali na tym etapie przeforsować kandydaturę Siima Kallasa) nie uzyskał wymaganej większości (Hyndle-Hussein, 2016a; Kökker, 2019). W obawie przed pogłębianiem się kryzysu wewnętrznego i kompromitacją wizerunkową Republiki Estońskiej na arenie międzynarodowej szybko doszło do międzypartyjnych negocjacji, które zaowocowały wyłonieniem kompromisowej kandydatury i wyborem Kersti Kaljulaid na urząd prezydenta w powtórzonej procedurze głosowania w parlamencie⁴. Zarazem coraz więcej przesłanek wskazywało na to, że w estońskiej polityce nastąpił przełom (Popławski, 2016b).

Na początku listopada 2016 r. dokonał się wewnętrzny przewrót w Estońskiej Partii Centrum. Nadzwyczajny kongres tego ugrupowania zdecydował o tym, że funkcję przewodniczącego objął 38-letni Jüri Ratas, od dawna reprezentujący w kierownictwie centrystów pogląd o konieczności zerwania z wizerunkiem Eesti Keskerakond jako formacji prorosyjskiej. Jakkolwiek zwycięstwo Ratasa nie było miażdżące (uzyskał poparcie 654 z 1011 delegatów na kongres), to jednak na tyle wyraźne, że perspektywa wyjścia partii z wieloletniej politycznej izolacji stawała się realna (Popławski, 2016a).

Uruchomione procesy polityczne nabrały w kolejnych dniach wyraźnego przyspieszenia. Jeszcze w pierwszej dekadzie listopada 2016 r. rozpadła się dotychczasowa koalicja, a w konsekwencji upadł rząd Rõivasa (Hyndle-Hussein, 2016b). Choć dla wielu Estończyków rozwój wydarzeń, a zwłaszcza ukonstytuowanie się nowej większości w parlamencie złożonej z Estońskiej Partii Centrum, socjaldemokracji i IRL, był dużym zaskoczeniem, w istocie nie zapowiadał on zmiany priorytetów w polityce zagranicznej i obronnej Estonii. W sytuacji gdy Ratas jednoznacznie odcinał się od prorosyjskiego i antynatowskiego wizerunku Eesti Keskerakond, kojarzonego z osobą Savisaara, kontynuacja prozachodniego kursu opartego na członkostwie Republiki Estońskiej w NATO i UE była jak najbardziej możliwa. Co więcej, to właśnie lider centrystów stanął na czele nowego rządu (Hyndle-Hussein, 2016c). Trudno też nie zauważyć, że związana koalicja, choć eklektyczna, była dowodem na to, że w obrębie estońskich elit politycznych narasta przekonanie o konieczności odejścia od bardzo restrykcyjnej polityki gospodarczej realizowanej przez kolejne rządy kierowane przez liberałów. O gruntownym przemeblowaniu na scenie politycznej przesądziło chyba jednak w głównej mierze nastawienie dotychczasowych koalicjantów RE,

---

⁴ Kaljulaid, prezentująca się jako osoba niezależna o poglądach liberalno-konserwatywnych została poparta przez wszystkie oprócz EKRE frakcje obecne w estońskim parlamencie.

którzy w nowym układzie politycznym dostrzegli szansę na wyjście z głębokiego cienia dominującej partii i na poszerzenie swoich wpływów.

Odsunięcie od władzy liberałów jawiło się jako epokowa zmiana w estońskiej polityce. Jak ujął to jeden z komentatorów, piszący kilka tygodni po utworzeniu gabinetu Ratasa: „Estońska polityka nie zmieniała się w takim tempie jak tej jesieni od początku lat 90.” (Popławski, 2016c). Eesti Reformierakond, choć zachowała status najsilniejszej partii w nadbałtyckiej republice, po raz pierwszy od 1999 r. znalazła się w opozycji. Przewrót na scenie politycznej kraju, który dokonał się w listopadzie 2016 r., skłaniał do postawienia wielu ważnych pytań. Nie tylko na temat strategii liberałów jako partii opozycyjnej, ale też dotyczących postaw rosyjskojęzycznych wyborców czy szans na zbudowanie trwałej pozycji politycznej przez takie ugrupowania jak EKRE i EVA. Okolicznością o istotnym znaczeniu był przy tym fakt, że perspektywa wyborów parlamentarnych, zaplanowanych na początek marca 2019 r., pozostawała w tym momencie bardzo odległa⁵.

Najdziwniejsza koalicja rządowa w Europie

Przeprowadzane w Estonii w latach 2017–2018 badania preferencji wyborczych obywateli kraju pokazywały, że tamtejsza scena polityczna podlegać będzie dalszym przeobrażeniom. Z sondażu, który w styczniu 2018 r. wykonano na zlecenie Kantar Emor, wynikało, że znacząco wzrosło poparcie zarówno dla liberałów, jak też dla EKRE, natomiast partie tworzące koalicję rządową systematycznie tracą na popularności. Jakkolwiek kolejne badania przynosiły nieco inne rezultaty, zarysowujący się trend pozostawał widoczny. Im bliżej było do wyborów parlamentarnych, tym bardziej stawało się oczywiste, że opozycyjna od listopada 2016 r. Estońska Partia Reform, pryncypialnie pronunijna i pronatowska, liberalna gospodarczo i opowiadająca się za modernizacją kraju w duchu prozachodnim, wprowadzi do Riigikogu największą liczbę deputowanych. Zarazem trudno było nie dostrzec, że w Estonii pogłębia się polityczna polaryzacja, narastają bowiem nastroje antyimigranckie, zwiększa się odsetek wyborców niechętnych Unii Europejskiej, postrzegających Zachód jako źródło zagrożenia kulturowego. Sondaże zwiastowały też klęskę mniejszych formacji, które niedawno weszły

---

⁵ Artykuł 60 estońskiej konstytucji stanowi: „Wybory zwyczajne do Riigikogu są przeprowadzane w pierwszą niedzielę marca w cztery lata po poprzednich wyborach do Riigikogu” (*Konstytucja*, 2011, s. 235).

w porozumienie z Estońską Partią Centrum: socjaldemokratów i konserwatywistów (Petsinis, 2019, s. 211–212; Trumm, 2018).

Rezultaty wyborów, które przeprowadzono na początku marca 2019 r., nie przyniosły w tym kontekście większych niespodzianek. Sukces EKRE, która uzyskała ponad dwukrotnie lepszy wynik niż cztery lata wcześniej, w dużej mierze był spowodowany tym, że ugrupowanie to narzuciło główne tematy bardzo emocjonalnej kampanii. Koncentrowała się ona wokół przyszłości Estonii w UE, praw ludności rosyjskojęzycznej, polityki państwa wobec imigrantów oraz negatywnych zjawisk demograficznych (Hyndle-Hussein, 2019b). Pomimo wszystko w pierwszych powyborczych komentarzach przeważała opinia, że niezależnie od widocznego wzrostu poparcia dla skrajnej prawicy, to jednak „otwarta i postępująca Estonia” wyszła z głosowania zwycięsko (Kuusik, 2019).

Układ sił, jaki wytworzył się w Riigikogu po wyborach, stwarzał możliwość zbudowania większościowej koalicji, opierając się na liberałach i Estońskiej Partii Centrum. Taki bieg wydarzeń początkowo wydawał się dość prawdopodobny, choć można było się zastanawiać, jak liderzy centrystów zareagują na zapowiedzi kierownictwa RE dotyczące kwestii gospodarczych, a także na deklaracje utrzymania egzaminów z języka estońskiego przy uzyskiwaniu obywatelstwa i odchodzenia od szkolnictwa mniejszości w języku rosyjskim. Jako alternatywna była wskazywana koalicja liberałów z socjaldemokratami i konserwatywną partią Ojczyzna (Isamaa), która była sukcesorką IRL (Hyndle-Hussein, 2019b).

Ostatecznie żaden ze wspomnianych wyżej scenariuszy nie znalazł odzwierciedlenia w rzeczywistości. Jakkolwiek w czasie kampanii wyborczej liderzy wszystkich największych partii deklarowali, że nie rozpatrują ewentualności tworzenia rządu z „prawicowymi radykałami” z EKRE, *post factum* Ratas uznał, że uwidocznionych w wyborach nastrojów nacjonalistycznych i antyimigranckich nie należy ignorować, a wciągnięcie narodowo-konserwatywnego ugrupowania Marta Helme do koalicji rządowej wchodzi w grę. Gdy osiągnięto porozumienie także z konserwatystami z partii Ojczyzna, stało się jasne, że lider Eesti Keskerakond nadal będzie sprawował urząd premiera. Spoiwem „egzotycznej koalicji” miała być zwłaszcza polityka społeczna skoncentrowana na wsparciu dla rodzin i niwelowaniu różnic ekonomicznych wśród mieszkańców kraju. W polityce zagranicznej Ratas deklarował kontynuację, co zdawało się sugerować, że eurosceptycyzm EKRE będzie się przejawiał raczej na forum Parlamentu Europejskiego niż przy okazji prac rządu (Hyndle-Hussein, 2019a).

29 kwietnia 2019 r. estoński parlament zatwierdził skład gabinetu Ratas, który jeden z polskich publicystów określił mianem „najdziwniejszej koalicji

rządowej w Europie” (Górny, 2019). Alians partii postrzeganej jako szczególnie popularna wśród estońskich Rosjan z ugrupowaniem, które dość powszechnie uchodziło za nacjonalistyczne i rusofobiczne, wywołał duże zaskoczenie zarówno w samej Estonii, jak i za granicą. Ratas znalazł się w ogniu krytyki, od jego rządu wyraźnie zdystansowała się między innymi prezydent Kaljulaid. Premierowi zarzucano, że kieruje się politycznym makiawelizmem, którego konsekwencje mogą się okazać niszczące tak dla wizerunku państwa, jak i dla jego własnej partii (Hartleb, 2019).

Już pierwsze tygodnie po zaprzysiężeniu gabinetu wskazywały, że kontrowersje związane z udziałem EKRE w koalicji rządowej szybko nie znikną. Pół roku później liderka liberałów Kaja Kallas w jednym z wywiadów stwierdziła wręcz, że rządzący „zniszczyli wizerunek międzynarodowy Estonii, jej reputację, naruszyli rządy prawa, obrazili wiele osób czy grup społecznych” (Otoczki, 2019). Co ważne, nastroje dezorientacji bądź rozczarowania były widoczne w obrębie elektoratu dwóch głównych partii rządzących. W odbywających się w Estonii pod koniec maja 2019 r. wyborach do europarlamentu frekwencja na obszarach zdominowanych przez ludność rosyjskojęzyczną okazała się dużo niższa niż w pozostałych częściach kraju. Abstrahując od specyfiki głosowania w tych wyborach, zarówno rezultat EK (14,4%), jak też wynik EKRE (12,7%) potwierdzały tezę, że spora grupa dotychczasowych zwolenników obu partii nie akceptuje zawiązanej niedawno koalicji rządowej. Znamienny był bardzo dobry wynik RE (26,2%) i socjaldemokratów (23,3%), a więc ugrupowań pozostających w opozycji (Ehin & Talvin, 2019).

Zakończenie

Zgodnie z przewidywaniami drugi rząd Ratasza nie zdołał przetrwać do końca kadencji parlamentu. W połowie stycznia 2021 r. premier złożył dymisję. Formalnym powodem były zarzuty korupcyjne, jakie wysunięto wobec sekretarza generalnego Eesti Keskerakond oraz jednej z doradczyń ministra finansów. W dość powszechnym odczuciu decyzja Ratasza była jednak uwarunkowana przede wszystkim chęcią pozbycia się przez centrystów „balastu” w postaci koalicji z EKRE (Chmielewski, 2021).

Kryzys polityczny w Estonii związany z upadkiem rządu Ratasza został zażegnany bardzo szybko. Już 26 stycznia parlament zatwierdził skład nowego rządu stworzonego przez RE i EK, na którego czele stanęła Kaja Kallas (Hyndle-Hussein, 2021). Powrót Eesti Reformierakond, a więc partii przez kilkanaście

pierwszych lat XXI w. dominującej na krajowej scenie politycznej, do władzy jest niewątpliwie faktem znaczącym. Zarazem trzeba mieć świadomość, że powstały na początku 2021 r. układ koalicyjny jest, by użyć sformułowania jednego z komentatorów, „przejawem raczej małżeństwa z rozsądku niż miłości partnerów politycznych” (Chmielewski, 2021). Estońskie elity polityczne niewątpliwie mają świadomość, że w aktualnej sytuacji – tak jak i w innych krajach – głównym wyzwaniem dla rządzących pozostaje sytuacja wywołana pandemią koronawirusa. Problem jest rzecz jasna wieloaspektowy i nie sprowadza się li tylko do sprawnego funkcjonowania systemu opieki zdrowotnej ani też do szybkiego przeprowadzenia akcji szczepień. Bardzo istotne są i będą też w najbliższej przyszłości skutki gospodarcze kryzysu pandemicznego i ogólny stan nastrojów w kraju. Kształt sceny politycznej, jaki się wyłoni po wyborach do Riigikogu w 2023 r. – w międzyczasie odbędą się wybory prezydenckie – wydaje się więc trudny do przewidzenia.

Aneks

Wyniki wyborów do Riigikogu w drugiej dekadzie XXI w. (odsetek głosów i liczba zdobytych mandatów)

	2011	2015	2019
Estońska Partia Reform	28,6% (33)	27,7% (30)	28,8% (34)
Estońska Partia Centrum	23,3% (26)	24,8% (27)	23,1% (26)
Ojczyzna (Ojczyzna i Res Publica)	20,5% (23)	13,7% (14)	11,4% (12)
Partia Socjaldemokratyczna	17,1% (19)	15,2% (15)	9,8% (10)
Estońska Partia Wolności	-	8,7% (8)	1,2% (-)
Estońska Partia Konserwatywno-Ludowa	2,1% (-)	8,1% (7)	17,8% (19)
inne listy wyborcze	8,4% (-)	1,8% (-)	7,9% (-)

Źródło: <http://www.parties-and-elections.eu/estonia.html>.

Bibliografia

- Auers, D. (2019). Latvia, Lithuania, and Estonia. W: C. Close, E. Van Haute (red.), *Liberal parties in Europe* (s. 241–258). London: Routledge.
- Chmielewski, B. (2021). *Od kryzysu do wielkiej koalicji i pierwszej kobiety na czele rządu w Estonii*. Pobrano z lokalizacji: <https://przegladbaltycki.pl/17109,od-kryzysu-do-wielkiej-koalicji-i-pierwszej-kobiety-na-czele-rzadu-w-estonii.html> [dostęp: 10.03.2021].
- Ciechanowska, J., Szwed, K. (2017). Finansowanie partii politycznych w Republice Estonii. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 4, 133–150. DOI: 10.15804/ppk.2017.04.07.
- Close, C., Delwit, P. (2019). Liberal parties nad elections. Electoral performances and voters' profile. W: C. Close, E. Van Haute (red.), *Liberal parties in Europe* (s. 281–309). London: Routledge.
- Dandashly, A., Verdun, A. (2020). Euro adoption policies in the second decade – the remarkable cases of the Baltic States. *Journal of European Integration*, 42(3), 381–397. DOI: 10.1080/07036337.2020.1730355.
- Ehin, P., Talvin, L. (2019). *Estonia: A scene set by the preceding national election*. Pobrano z lokalizacji: <https://cise.luiss.it/cise/2019/05/28/estonia-a-scene-set-by-the-preceding-national-election/> [dostęp: 12.02.2021].
- Górny, G. (2019). *Estonia – rusofile z rusofobami, czyli najdziwniejsza koalicja rządowa w Europie*. Pobrano z lokalizacji: <https://wpolityce.pl/swiat/445131-estonia-rusofile-z-rusofobami-najdziwniejsza-koalicja?wersja=mobilna> [dostęp: 11.02.2021].
- Hartleb, F. (2019). *The far right in power in Estonia. A crisis of values or democracy?* Pobrano z lokalizacji: <https://emerging-europe.com/voices/the-far-right-in-power-in-estonia-a-crisis-of-values-or-democracy/> [dostęp: 14.01.2021].
- Hääletamisest osavõtu statistika* (2015). Pobrano z lokalizacji: <http://rk2015.vvk.ee/participation.html> [dostęp: 12.02.2021].
- Hyndle-Hussein, J. (2014). *Premier Estonii Andrus Ansip rezygnuje*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-02-26/premier-estonii-andrus-ansip-rezygnuje> [dostęp: 16.12.2020].
- Hyndle-Hussein, J. (2015a). *Estonia nowelizuje ustawę o obywatelstwie*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-01-28/estonia-nowelizuje-ustawe-o-obywatelstwie> [dostęp: 16.12.2020].
- Hyndle-Hussein, J. (2015b). *Państwa bałtyckie wobec konfliktu na Ukrainie*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-01-23/panstwa-baltyckie-wobec-konfliktu-na-ukrainie> [dostęp: 16.12.2020].
- Hyndle-Hussein, J. (2015c). *Wybory parlamentarne w Estonii*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-03-04/wybory-parlamentarne-w-estonii> [dostęp: 18.12.2020].
- Hyndle-Hussein, J. (2016a). *Estonia bez nowego prezydenta*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-09-28/estonia-bez-nowego-prezydenta> [dostęp: 18.12.2020].
- Hyndle-Hussein, J. (2016b). *Estonia: upadek rządu Rõivasa i koniec izolacji Partii Centrum*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-11-09/estonia-upadek-rzadu-roivasa-i-koniec-izolacji-partii-centrum> [dostęp: 18.12.2020].

- Hyndle-Hussein, J. (2016c). *Nowy rząd w Estonii*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-11-30/nowy-rzad-w-estonii> [dostęp: 17.12.2020].
- Hyndle-Hussein, J. (2019a). *Estonia: nacjonałści w rządzie Jüriego Ratasa*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-05-08/estonia-nacjonalisci-w-nowym-rzadzie-juriego-ratasa> [dostęp: 20.12.2020].
- Hyndle-Hussein, J. (2019b). *Estonia: powrót do władzy liberalnej Partii Reform*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-03-05/estonia-powrot-do-wladzy-liberalnej-partii-reform> [dostęp: 21.12.2020].
- Hyndle-Hussein, J. (2021). *Nowy rząd w Estonii: powrót liberałów*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-01-27/nowy-rzad-w-estonii-powrot-liberalow> [dostęp: 20.02.2021].
- Jagusiak, B. (2013). *Systemy polityczne krajów nadbałtyckich*. Warszawa: Difin.
- Kökker, P. (2019). The effects of majority requirements, selectorate composition and uncertainty in indirect presidential elections: the case of Estonia. *East European Politics*, 35, 238–258. DOI: 10.1080/21599165.2019.1604339.
- Konończuk, W. (2007). Walka o pamięć. Rosyjsko-estoński kryzys wokół „Żołnierza z brązu”. *Nowe Sprawy Polityczne*, 33, 51–59.
- Konstytucja Republiki Estońskiej (2011). W: W. Staśkiewicz (red.), *Konstytucje państw Unii Europejskiej* (s. 229–247). Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Kubinieć, W. (2011). System partyjny Estonii. W: B. Kosowska-Gąstoł (red.), *Systemy partyjne państw Unii Europejskiej* (s. 97–109). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kund, O. (2015). *EKRE – from club status to parliament rank*. Pobrano z lokalizacji: <http://news.postimees.ee/3127159/ekre-fromclub-status-to-parliament-rank> [dostęp: 18.01.2021].
- Kuusik, P. (2019). *Estonian parliamentary election 2019: open and progressive Estonia marches on*. Pobrano z lokalizacji: <https://icds.ee/en/estonian-parliamentary-election-2019-open-and-progressive-estonia-marches-on/> [dostęp: 18.01.2021].
- Lanko, D. (2015). Estonian political parties in the mid-2010s. *Baltic Region*, 2, 50–57. DOI: 10.5922/2079-8555-2015-2-5.
- Lindstrom, N. (2015). *The politics of Europeanization and post-socialist transformations*. New York: Palgrave Macmillan.
- Nelson, J.P. (2015). Estonia's obligation to its stateless population. *Michigan Journal of International Law*, 37. Pobrano z lokalizacji: <http://www.mjonline.org/estonias-obligations-to-its-stateless-population/> [dostęp: 23.12.2020].
- Otocki, T. (2019). *Kaja Kallas: rząd Ratasa niszczy reputację międzynarodową Estonii*. Pobrano z lokalizacji: <https://przegladbaltycki.pl/13701,kaja-kallas-rzad-ratasa-niszczy-reputacje-miedzynarodowa-estonii.html> [dostęp: 16.02.2021].
- Petsinis, V. (2019). Identity politics and right-wing populism in Estonia: the case of EKRE. *Nationalism and Ethnic Politics*, 25, 211–230. DOI: 10.1080/13537113.2019.1602374.
- Popławski, K. (2015a). *Edgar tańczy na lodzie, czyli wzloty i upadki Edgara Savisaara*. Pobrano z lokalizacji: <https://przegladbaltycki.pl/1665,edgar-tanczy-na-lodzie-czyli-wzloty-i-upadki-edgara-savisaara.html> [dostęp: 29.11.2020].
- Popławski, K. (2015b). *Jak Estończycy powiedzieli NIE dla partii prorosyjskiej*. Pobrano z lokalizacji: <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/kazimierz-poplawski-jak-estonczycy-powiedzieli-nie-dla-partii-prorosyjskiej/> [dostęp: 30.11.2020].

- Popławski, K. (2016a). *Jüri Ratas nowym Estońskiej Partii Centrum*. Pobrano z lokalizacji: <https://przegladbaltycki.pl/3592,juri-ratas-nowym-liderem-estonskiej-partii-centrum.html> [dostęp: 12.12.2020].
- Popławski, K. (2016b). *Kersti Kaljulaid – pierwsza kobieta prezydent Estonii*. Pobrano z lokalizacji: <https://przegladbaltycki.pl/3577,kersti-kaljulaid-pierwsza-kobieta-prezydent-estonii.html> [dostęp: 14.02.2021].
- Popławski, K. (2016c). *Wszystkie zwycięstwa Jüriego Ratas*. *Nowy premier i rząd Estonii*. Pobrano z lokalizacji: <https://przegladbaltycki.pl/3785,wszystkie-zwyciestwa-juriego-ratasa-nowy-premier-rzad-estonii.html> [dostęp: 18.12.2020].
- Siarkiewicz, P. (2011a). *Estonia w strefie euro – sukces strategiczny*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2011-06-20/estonia-w-strefie-euro-sukces-strategiczny> [dostęp: 15.10.2020].
- Siarkiewicz, P. (2011b). *Rządząca centroprawica wygrywa wybory parlamentarne w Estonii*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-03-09/rzadzaca-centroprawica-wygrywa-wybory-parlamentarne-w-estonii> [dostęp: 15.10.2020].
- Sikk, A. (2006). From private organizations to democratic infrastructure. Political parties nad the state in Estonia. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 22(3), 341–361. DOI: 10.1080/13523270600855720.
- Sikk, A. (2011). Estonia. *European Journal of Political Research*, 50, 960–964.
- Sikk, A. (2015a). Estonia. *European Journal of Political Research*, 54, 94–100.
- Sikk, A. (2015b). *Estonia's 2015 election result ensures the Reform Party will continue to dominate the country's politics*. Pobrano z lokalizacji: <http://eprints.lse.ac.uk/71454/1/blogs.lse.ac.uk-Estonias%202015%20election%20result%20ensures%20the%20Reform%20Party%20will%20continue%20to%20dominate%20the%20country's%20politic.pdf> [dostęp: 19.11.2020].
- Trumm, S. (2018). *The „new” wave of populist right-wing parties in Central and Eastern Europe. Explaining electoral support for the Conservative People's Party of Estonia*. Pobrano z lokalizacji: <https://nottingham-repository.worktribe.com/preview/1176677/Trumm%20%282018%29%20-%20The%20%27new%27%20wave%20of%20populist%20right-wing%20parties%20in%20CEE.pdf> [dostęp: 11.03.2021].
- Włodarska-Frykowska, A. (2017). *Mniejszość rosyjska w życiu społeczno-politycznym Estonii po 1991 roku*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Estonian political parties in the struggle for power in the second decade of the 21st century

SUMMARY The article analyzes the evolution of Estonia's party system in the context of the struggle for power in the second decade of the 21st century (the starting point here is Estonia's entry into the eurozone). Until 2016, the political scene in the Republic of Estonia was dominated by the Estonian Reform Party. At that time, this liberal, pro-market and pro-Western party was forming successive government coalitions. The main opposition force was the Estonian Center Party, a populist party that was particularly popular with the country's large Russian minority. In the fall of 2016, significant changes took place on the political scene

of the Republic. The liberals lost the support of the coalition partners who had reached an agreement with the previously opposition Estonian Center Party. Although the Estonian Reform Party remained the strongest party in the country, it found itself in opposition. Another characteristic trend was the rise in popularity of the eurosceptic Conservative People's Party of Estonia in the second half of the decade. The 2019 elections were won by the opposition liberal Estonian Reform Party, but failed to build a majority coalition. The Estonian Center Party remained in power, signing a surprising and by many criticized agreement with the Conservative People's Party of Estonia. However, this coalition turned out to be short-lived. The return of the liberals to power in January 2021 confirmed their unchangingly strong political position for years. Importantly, it took place during the crisis caused by the coronavirus pandemic.

KEYWORDS Estonian political parties, the second decade of the 21st century, struggle for power, Estonian Reform Party, Estonian Centre Party, Conservative People's Party of Estonia

Data przekazania tekstu: 16.03.2021; data zaakceptowania tekstu: 15.06.2021.